

maar niet minder scherp lezen we op pag. 33 in *Tweede Jeugd* van M. Mok: „Om ieder individu trekt het solipsisme zijn onbreekbaren kring, zijn wurgende strop”. Uit dezen verre van volmaakten, maar door zijn gegeven belangrijken roman valt af te leiden dat de auteur zelf deze eenzaamheidsangsten tot den bodem toe moet hebben geproefd. Weliswaar heeft Mok het lijden van Bonger, een gevoelssolipsist, niet in zijn hevigesten vorm weergegeven (wat jammer is, want men heeft telkens den indruk dat hij niet alles vertelt wat deze man doorstaat), maar hetgeen wij van Bonger's ziekte te weten komen doet onweerlegbaar authentiek aan. Het geval Bonger is in zooverre gecompliceerd dat bij diens vitaliteitsinzinking allerlei verdrongen jeugdervaringen een uitweg zoeken, iets wat vaak bij een dergelijken toestand het geval is. Merkwaardigerwijze vertoont Bonger in het geheel geen depersonalisatie-verschijnselen, die vooral bij het begin van een zenuwoverspanning plegen op te treden. De verhouding tot zijn vriendin Fannie is voortreffelijk weergegeven, evenals haar onbegrip voor Bonger's ziekte. Dit alles doet zoo levensecht aan dat men er door ontroerd wordt. Psychologisch zeer verantwoord is ook het zich vastklampen van Bonger aan zijn verpleegster, de meest nabijzijnde reddingsboei, en het verwerpen van haar zoodra hij zich weer hersteld voelt. De verpleegster is door Mok met weinig woorden raak geteekend en we staan aan haar zijde bij dit conflict. Knap is ook het volgende: „Hij wil nog leven, daaraan bestaat geen twijfel. Anders zou het gezicht van dit helderwitte brood hem niet een zekere verheugende sensatie geven, waarop hij echter niet dieper durft ingaan.”

De angst zich aan dergelijke sensaties uit het land der gezonden over te geven is kenmerkend voor het ziektebeeld van den gevoels-solipsist. Heel mooi is ook de volgende overpeinzing van de verpleegster: „Maar haar rondom Bongers sfeer tastende instincten bespeuren een emanatie van troostelooze, verstikkende eenzaamheid, waarin iedere lach, ieder gebaar van vreugde tot een grimas wordt. O, die naar den zelfkant van den geest verdwaalden, wier handen zich strekken naar de ondergaande zon, maar steeds hamert het noodlot hen in: vergeefs.... vergeefs.... vergeefs.... het licht komt niet terug, nooit meer.... Wie hieraan toegeeft, is verloren, wie hiervoor begrip heeft, kent het alomvattende medelijden” (pag. 73). Het geloof van den patiënt aan de eigen ongeneeslijkheid is voor den psychiater wel de grootste moeilijkheid. Jammer is het dat tusschen de prachtigste en zuiverste volzinnen de meest stuntelige gemeenplaatsen staan. Deze roman is een debuut, men mag dus hopen dat in een volgend boek de ontwapenende oprechtheid van den auteur zal samengaan met een groote mate van zelfcritiek. Ondanks de vele naïeve onbeholpenheden (het tweede hoofdstuk b.v. is totaal overbodig) is het boek volstrekt nergens antipathiek. Maar zelfs een debutant behoort te weten dat een vrouw geen muts draagt maar een hoed. „Een lichtende zuil van vaders trots en -liefde bestraalt hem op zijn wegen”, is een volzin die een schrijver bij de eerste overlezing behoort te schrappen. De gesprekken van Kareltje met Bonger behooren tot het minste van het boek. Een jongen van zeven jaar, die zegt: „Het zou beter zijn, oom Lou, als menschen als wij heelemaal niet geboren werden”, is wel erg